+387 60 32 93 486 casopis@vrelo.ba

VRELO

Ukras udubljenja na stećcima nekropole Grčka glavica u Biskupima kod Konjica i na planini Visočici

Vrelo, god. I, br. 2. 2021.

Analiza ukrasa koji do sada nisu evidentirani na dvije nekropole u konjičkom kraju.

Grčka glavica u Biskupima kod Konjica i u Dolovima na planini Visočici.

Mirnes Hasanspahić

PDF

Pogled na nekropolu Grčka glavica

Ukras udubljenja

Stećak sa natpisom

Dva ukrašena stećka u centralnom dijelu nekropole

Čudno pravougaono udubljenje

Krstača sa ukrasom udubljenja,

Dolovi, plaina Visočica

Udubljenja na vodoravnim krakovima krstače, Dolovi, Visočica

Dolovi, Visočica

Dolovi, Visočica

Grčka glavica Biskupići Konjic

Grčka glavica Biskupići Konjic, ograđeni grob

Grčka glavica Biskupići Konjic

Grčka glavica Biskupići Konjic

Grčka glavica Biskupići Konjic

Stećci Dolovi Visočica

Kako su nekada istraživači putovali da bi istraživali, samo oni znaju. Kako je Marko Vego kao naučni saradnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, putovao do sela Biskupi, kod Glavatičeva u gornjem toku Neretva, što i nije puno daleko od Sarajeva (sada, a nekada je bilo), samo on i njegovi saradnici znaju. Nije bilo velikog izbora, mogao je putovati vozom od Sarajeva do Konjica, tada još uvijek uskotračnom prugom, a od Konjica uz Neretvu na leđima konja. Koliko je dana trebalo da se doputuje od Sarajeva do Biskupa, uradi posao, sa sigurno oskudnom opremom u to poslijeratno vrijeme obnove, i vrati nazad u Sarajevo, ne znamo. Znao je on. A tek kako je tada tekla procedura za unapređenje u više naučno zvanje naučnog saradnika, posebna je priča (vidjeti više Kurtović, 2008. 91-115.). Ta procedura slijedila je dvije-tri godine nakon objavljivanja rezultata njegovih arheoloških radova vezanih za ovu nekropolu stećaka kojom se ovdje bavimo. U tim recenzijama, ozbiljnim i strogim kritikama datih od nekoliko starijih kolega za njegov dotadašnji naučni rad u cilju naučnog unapređenja, a neke su bile negativne, Vego je ipak, dobio najbolje pohvale upravo za njegove aktivnosti na otkriću grobnice vlasteoske porodice Sankovića u Biskupu kod Konjica, tj. ove nekropole stećaka (Kurtović, 2008.109.). Danas sve ide lakše. Procedure unapređenja su kratke, a unapređenja mogu biti i samozvana (o tome da i ne pišemo). Ono što je prednost današnjice, putovati je bezbeli lakše. Danas se u

gornji tok Neretve može doći izletničkim pravcima iz Sarajeva preko planina Bjelašnice (preciznije njenog istočnog dijela preko prevoja Bijele vode), pa duž srednjeg dijela Visočice i to sve asfaltnim putem. Lijepa kružna tura sa lijepim planinskim pejzažima, sa mnoštvo znamenitosti za pogledati i povratkom preko Konjica i Ivan planine. Tura može imati oznaku 3+, jer na ovaj put mogu ići i djeca. Tako smo i mi, jednodnevno, izletnički, a pri tom zapazili nekoliko sitnih detalja na dvije nekropole srednjovjekovnih nadgrobnih stećaka koje su nam bile blizu puta. Radi se o nekropolama Grčka glavica u Biskupima kod Glavatičeva (Konjic) i u Dolovima na planini Visočici.

Iskopavanja na nekropoli Grčka glavica obavio je davnih 50-tih godina Marko Vego sa saradnicima, rezultati tih iskopavanja objavljeni su u dva navrata u Glasniku Zemaljskog muzeja, 1955. i 1957. godine. U prvom radu se ne spominju ukrasi na stećcima, autor se bavio više natpisom na jednom od stećaka (Vego, 1955.), a u drugom radu (Vego, 1957.) obrađeni su i ukrasi. Evidentirana su tri ukrašena stećka koji se nalaze u centralnom dijelu nekropole. Poslije su svi ostali autori koji su pisali o ovoj nekropoli preuzimali te podatke bez revizije i dopune stanja na terenu (Bešlagić, 1971. 334.; Odluka o proglašenju nacionalnim spomenikom Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika BiH, 2004.).

U tom preuzimanju podataka primijetili smo manjkavosti. U osnovnoj literaturi, navedeno je da su ukrašena dva nadgrobna spomenika: sanduk sa frizom od povijene lozice sa trolistovima i sljemenjak sa frizom od kosih paralelica i arkada (Bešlagić, 1971. 334.), ali po izvornim podacima od arheoloških iskopavanja, ukrašeno je tri spomenika. Ukrašen je i treći na čijoj se gornjoj površini vidi uklesan štit s mačem, u štitu je izrađen luk bez strijele (Vego, 1957. 130.). Dok u literaturi koja je osnovna za ukrase na stećcima nije evidentiran ovaj ukras koji ćemo dole obraditi (Wenzel, 1965. 137.).

Mi smo zabilježili još dva stećka sa ukrasima. To je ukras malog udubljenja koje je fino izvedeno. Stećak na kojem smo evidentirali ovaj ukras je u obliku sanduka. Udubljenje je kružno, prečnik mu je 15 cm. Prsten/obruč oko udubljenja uzdignut je 2-3 cm u odnosu na površinu. Udubljenje je postavljeno na krovnoj strani u samom uglu stećka, ova pozicija je česta kod ove vrste ukrasa. S obzirom na to da je stećak na suprotnoj strani oštećen tj. odbijenog ugla, ne znamo da li je još jedno udubljenje bilo postavljeno dijagonalno na spram postojećeg. Autor Vego se u svom istraživanju bazirao više na arheološke artefakte i zapažanjima do kojih je došao arheološkim iskopavanjima i na natpis na jednom od stećaka, te drugim činjenicama do kojih je došao istražujući prošlost ove srednjovjekovne oblasti i porodice, tako da se na

ukrasim nije baš puno zadržavao. Ne znamo kako, ali je njemu promakao ovaj ukras da ne bude evidentiran.

O udubljenjima kao ukrasima nije puno pisano u literaturi. Ne možemo se ni pohvaliti sa podacima koliko je ovih ukrasa uopće i evidentirano. Neki od autora koji su se bavili ovim udubljenjem kao ukrasima smatraju da su uvijek postavljena na vodoravnim stranama stećaka, te su kao takva mogla biti korištena u nekim pogrebnim običajima u toku sahranjivanja, a i poslije, ili pak za neke običaje koji i nemaju veze sa ukopom, kao što je pomirenje zavađenih bratstava (Bešlagić, 1982.56). Ali pored toga što su udubljenja zabilježena na vodoravnim stranama stećaka, postoje primjeri gdje su postavljena na vertikalnim stranama, kao npr. na stećcima na nekropoli Radimlja kod Stoca. Sličnih primjera može se naći još. Udubljenja na stećcima su češće kružnog oblika, a postoje i pravougaona udubljenja, nekada veća, nekada manja. Ukupno je, po staroj evidenciji, oko 130 ovih motiva (Bešlagić, 1982, 382).

Ovo je ukras koji se mora pažljivo sagledavati. Treba napomenuti da to jedan od ukrasa koji se zadržao i na muslimanskim nadgrobnim spomenicima nišanima, posebno na onim iz ranog osmanskog perioda, najčešće na nišanima koji su u obliku stupa sa ravnim završetkom (vidjeti primjere iz Mostara na fotografijama uz tekst). Nekada se udubljenja mogu naći i na mlađim nišanima sa

turbanima kao u Prijedolju kod Berkovića (Mujezinović, tom 3, 393.), na nišanu u Šehidskom turbetu u Ključu (Mujezinović, tom 3, 21.), zatim na nekoliko nišana u sarajevskim grobljima, za neke od njih se veže narodno vjerovanje da se uzimala voda koja se koristila kao ljekovita (Mujezinović, tom 1, 1997. 77., 368., 365., 377., 461., 511.). Takvih primjera može se naći još.

Pored ovog ukrasa koji je promakao evidenciji, sve su prilike da još jedan stećak u obliku sanduka, ima jednu vrlo rijetku pojavu na sebi (slika pored). Iako na prvi pogled djeluje da se radi o nekom oštećenju stećka, ali nije tako. To je fino i precizno isklesan jedan ugao na krovnoj strani stećka koji je niži oko 5 cm u odnosu na krovnu plohu. Dimenzije tog nižeg dijela krovne strane su oko 40×40 cm (priložena fotografija). Nije nam poznato da li ova pojava ima zabilježena još na nekom stećku, ali je u buduće treba pratiti.

Svratili smo na još jednu nekropolu stećaka na planini Visočici. Nekropola se nalazi u središnjem dijelu planine Visočice u blizini samog puta Bjelimići – Tušila. U literaturi je zabilježena pod nazivom lokalitet Dolovi (Poljice), (selo u blizini Bjelimića). Nekropola je smještena na 1470 m n/v na području gdje su nekada bili stočarski katuni sezonskih stočarskih naselja. Na nekropoli je pedesetak stećaka, nekoliko ih je ukrašeno, a na dva stećka imaju natpisi (Bešlagić, 1971.333.). I ovdje ćemo dati skromni

doprinos i dopuniti podatke o ukrasima udubljenja. Radi se o jednoj od četiri krstače, na kojoj je natpis u kojem se spominje Rabren Vukić Dolinović. Krstača je oborena i vodoravni krakovi su joj odlomljeni. Na krstači se nalazi ukras krsta sa povijenim završecima i sa četiri mala okrugla ispupčenja, iznad je povijeni luk koji može biti i loše izveden polumjesec, gornji krak se završava trouglasto sa udubljenim trouglom u zabatu. Ispod ukrasa je natpis. Na odlomljenim krakovima nalaze se po jedno okruglo udubljenje. Ovaj ukras nije bio do sada evidentiran. Udubljenja su izvedena bez uzdignutog obruba, kao što je slučaj u gore opisanom udubljenju sa Grčke glavice. Bez uzdignutog obruba udubljenja su plića i nekada teško primjetna.

Preostaje nam da i dalje istražujemo stećke, pronalazimo nove lokacije i uspoređujemo, revidiramo i dopunjujemo stare podatke iz literature sa novim podacima sa terena.

Literatura:

Bešlagić Š., 1971. Stećci – kataloško-topografski pregled, Biblioteka „Kulturno naslijeđe“, „Veselin Masleša“, Sarajevo;

Bešlagić, Š., 1982, Stećci – kultura i umjetnost, Biblioteka „Kulturno naslijeđe“, „Veselin Masleša“, Sarajevo;

Kurtović E., 2008. 'Borba' za istinsku recenziju (O životu i djelu Marka Vege)", BOSNA FRANCISCANA Časopis Franjevačke teologije, Franjevačka teologija Sarajevo, Godina XVI, Broj 29. Sarajevo, 91-115.;

Mujezinović M., 1998. Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, Knjiga I, II i III, Sarajevo-Publishing, Sarajevo;

Vego M., 1955. Nadgrobni spomenici porodice Sankovića u selu Biskupu kod Konjica, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, X, Sarajevo, 1955., 157-166.;

Vego M., 1957. Nadgrobni spomenici porodice Sankovića u selu Biskupu kod Konjica, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, XII, Sarajevo, 1957., 127-141.;

Wenzel M., 1965. Ukrasni motivi na stećcima, Sarajevo: Biblioteka „Kulturno nasljeđe", „Veselin Masleša", Sarajevo;

Dokumenti:

Odluka: Historijsko područje – nekropola sa stećcima i ostaci crkve Grčka glavica u selu Biskup, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, Broj: 05.1-2-1073/04-1, 7.5.2004.godine, Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 47/04., [Dostupno na: http://old.kons.gov.ba/main.php?

id_struct=6&lang=1&action=view&id=2415 pregledano: 17.8.2020.]

Nekropola Grčka glavica u Biskupu kod Konjica

Nekropola stećaka u Dolovima na planini Visočici

Sva prava zadržana. Sadržaji objavljeni na časopisu Vrelo mogu se prenositi uz obavezno navođenje izvora i linka na orginalni tekst. Časopis Vrelo ima dodjeljen ISSN broj: ISSN 2712-1313